Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан природничо-географічного факультету
_____Л.П.Міронець
«_29__» _____серпня_____ 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Організація краєзнавчо-туристичної роботи з учнями

галузь знань А Освіта
спеціальність А4 Середня освіта (Географія)
Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету
«_29__» _____серпня_____ 2025 р.
Голова_____
(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Суми – 2025

Розробник: Король Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії Корнус О. Г., к.г.н., доцент

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="14">магістр</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td rowspan="13">Загальна кількість годин – 150</td><td>1-й</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>1-й</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td>20 год.</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td></td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>100 год.</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Консультації:</td></tr>
<tr><td>год.</td><td>-</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є вивчення теоретичних та практичних засад організації краєзначо-туристичної роботи, видів та форм її роботи, можливості застосування позакласних форм роботи для підвищення ефективності освітнього процесу та рівня засвоєння знань із географії. Головне завдання навчальної дисципліни «Методика краєзнавчо-туристичної роботи» полягає у формуванні в студентів організаційно-методичних навичок і вмінь щодо організації туристсько-краєзнавчої роботи, використання краєзнавчого принципу в освітньому процесі.

Результати навчання за дисципліною:

РН1	Аналізувати основні види і організаційні форми краєзнавчо-туристичної роботи, їх класифікаційні особливості
РН2	Інтерпретувати поняття і терміни краєзнавчо-туристичної роботи, передумови формування краєзначо-туристичної діяльності на теренах України, методику краєзнавчого вивчення та дослідження своєї місцевості
РН3	Виділяти особливості підготовки та проведення тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів на базі шкільного краєзнавчого музею; розробляти річний план роботи шкільного туристсько-краєзнавчого гуртка; розробляти зміст та методику проведення краєзнавчо-туристичних подорожей та екскурсій; створювати та проводити краєзнавчі експедиції

Методи викладання, навчання: частково-пошуковий, проблемно-пошуковий; інтерактивні (дистанційні освітні технології, презентація); практичні методи навчання (практична робота); інноваційні методи (обмін думками (think-pair-share), метод ілюстрацій).

3. Передумови для вивчення дисципліни

Відстутні. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка, затвердженого наказом № 420 від 30 вересня 2019 р.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень магістранта
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з методики краєзнавчо-туристичної роботи; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому магістрант не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним методики краєзнавчо-туристичної роботи.
82-89	твердо знає програмний матеріал методики краєзнавчо-туристичної роботи, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв’язки.
74-81	знає програмний матеріал методики краєзнавчо-туристичної роботи, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв’язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв’язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом методики краєзнавчо-туристичної роботи; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв’язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.

1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують магістранти для заліку

Поточний контроль											Сума	Загальна сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2								
Т1	Т2	Т3	Кр	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Кр	60	100
4	4	4	10	5	5	4	4	5	5	10		
Самостійна робота												
						20	20				40	

Т1, Т2… Т8 – теми розділів, Кр – контрольні роботи

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	**A**	відмінно
82-89	**B**	добре
74-81	**C**	
64-73	**D**	задовільно
60-63	**E**	
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	**F**	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Засобами оцінювання та формами оцінювання є: усне опитування, тестування, участь у дискусіях, індивідуальне навчально-дослідне завдання, результати виконання практичних робіт. Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, а саме індивідуальних навчально-дослідних завдань та тестових контрольних робіт. Загальна оцінка з дисципліни складається з оцінок, які здобувач освіти отримує за виконання практичних занять, поточних тестових контролів (загалом 60 балів) та оцінку за результатами виконання самостійної роботи – 40 балів.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ І. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи.

Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності. Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками. Суть, значення та функції краєзнавчо-туристичної роботи. Місце краєзнавчо-туристичної роботи в системі шкільної освіти. Функції, завдання та напрямки позакласної роботи: туристично-краєзнавчий; країнознавчий; економічний; екологічний; естетичний. Інноваційні педагогічні технології в краєзнавчо-туристичній роботі.

Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень. Формування уявлень про краєзнавчо-туристичну роботу як форму географічної освіти та виховання особистості: за античних часів; у Київській Русі; у Російській імперії; в СРСР; у сучасній незалежній Україні. Біографічний підхід у вивченні досвіду краєзнавчо-туристичної роботи: внесок провідних педагогів, науковців та методистів у розвиток позакласних форм навчально-виховної роботи.

Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи. Загальнолюдські принципи освіти та виховання в позаурочний час. Дидактичні принципи. Роль краєзнавчого принципу. Форми позакласної роботи: індивідуальні, групові й колективні; періодичні та епізодичні; стаціонарні й нестаціонарні. Методи краєзнавчо-туристичної роботи.

РОЗДІЛ ІІ. Організація роботи краєзнавчих гуртків, музеїв, планування і проведення заходів

Тема 4. Стаціонарні форми краєзнавчої роботи в школі. Планування й організація роботи гуртків. Організація та методика проведення тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів тощо. Гурток як ефективний засіб формування комплексу знань за певною тематикою. Планування та облік гуртків. Розробка тематичного та календарного планів роботи гуртків. Тематика і методика проведення занять у гуртках. Проведення краєзнавчих досліджень. Участь у конкурсах і змаганнях. Гурткова робота в системі МАН.

Тема 5. Організація шкільного краєзнавчого музею. Музей як провідна форма позакласної роботи. Види музеїв. Положення про створення музею при шкільному закладі. Методичні засади організації та функціонування шкільного краєзнавчого музею. Фондова й експозиційна робота. Організація лекцій, вечорів, свят на базі шкільного краєзнавчого музею. Шкільний кабінет із географії як прототип шкільного музею. Застосування ігрових прийомів у туристично-краєзнавчій роботі. Рольові, туристичні, спортивні ігри, спортивне орієнтування, змагання з техніки туризму, конкурси та вікторини з різних галузей географічного знання.

Тема 6. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи. Класифікація екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення тощо. Методика проведення та завдання.

Тема 7. Навчальна стежка. Види стежок – комплексні й тематичні. Етапи створення та облаштування навчальної стежки. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон. Просвітницька та виховна робота на стежці.

Тема 8. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи. Методичні засади організації експедицій. Методика планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.

Тема 9. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи. Етапи організації та проведення походу. Розробка маршруту, комплектація матеріального забезпечення,

обладнання, розробка меню. Методи польових досліджень у поході. Методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост. р
РОЗДІЛ І. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи з учнями												
Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності.	14	2	2			10						
Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень.	16	2	4			10						
Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи.	16	2	4			10						
Разом з розділом 1	46	6	10			30						
РОЗДІЛ ІІ. Організація роботи краєзнавчих гуртків, музеїв, планування і проведення шкільних заходів												
Тема 4. Стаціонарні форми краєзнавчої роботи. Планування й організація роботи гуртків.	16	2	2			12						
Тема 5. Організація шкільного краєзнавчого музею.	16	2	4			10						
Тема 6. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи з учнями.	20	4	4			12						
Тема 7. Навчальна стежка.	16	2	2			12						
Тема 8. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи з учнями.	18	2	4			12						
Тема 9. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи з учнями.	18	2	4			12						
Разом з розділом 2	104	14	20			70						
Разом	150	20	30			100						

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Історія формування туристично-краєзнавчої роботи з учнями	2	
2.	Форми, принципи і методи туристично-краєзнавчої роботи з учнями	4	
3.	Основні принципи організації та діяльності шкільного краєзнавчого музею. Комплектування фондів.	2	
4.	Підготовка й проведення екскурсій у шкільному музеї	2	
5.	Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій	4	
6.	Особливості організації та проведення походів із різних видів туризму	2	
7.	Підготовка до туристсько-краєзнавчої подорожі. Організація роботи керівника та учасників подорожі.	2	
8.	Краєзнавчий гурток в школі: планування, організація та методика проведення	4	
9.	Методика створення та проведення краєзнавчих стежок	2	
10.	Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи з учнями	4	
11.	Організація та проведення краєзнавчих конференцій та вечорів	2	
	Разом	30	

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Базова

1. Методика краєзнавчо-туристичної роботи : методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт / укл. О.С. Данильченко, О.Г. Корнус, О.М. Король. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 30 с. https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6833eb20-8107-4e3a-85d0-ca932969a7b4/content
2. Білик Н. І. Музей як центр координації освітньо-виховної та краєзнавчої роботи закладу освіти. Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн. 2021. № 3 (198). С.82–90. DOI: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-3(198)-82-90
3. Щука Г. Теорія та методика організації краєзнавчо-туристичної роботи : навч. посіб. Берегове: Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці II, 2023. 140 с. https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/3821/1/Shchuka_Halyna_Teoriia_metodyka_orhanizatsii_kraieznavcho_turystychnoi_roboty_2024.pdf
4. Краєзнавчо-туристична діяльність: методичні вказівки до проходження навчальної практики здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання, спеціальності: 242 «Туризм і рекреація» / Державний біотехнологічний університет; упоряд.: С.М. Калініченко, С.О. Заїка, О.В. Грідін, Г.Ю. Омельченко,

А.В. Грібіник. – Харків : ДБТУ [б. в.], 2023. 46 с. https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/35335/1/MV_3k_242_Turyzm_rekreatsiya_23.pdf

Допоміжна

1. Кравець Н. В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти : методичний посібник. Дубно, 2016. 156 с. https://vseosvita.ua/library/turistsko-kraeznavca-robota-v-konteksti-dialnostisucasnogo-zakladu-osviti-1938.html
2. Макієнко О. А. Туристичне краєзнавство. Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи студентів вищих закладів освіти спеціальності «Туризм». Херсон, 2019. 73 с.
3. Корнус А.О., Корнус О.Г., Сюткін С.І. Виробничий туризм у Сумській області: передумови та перспективи розвитку // «Сучасні процеси трансформації у бізнесі та виробництві: теорія, методологія, практика» : колективна монографія / Нац. металург. академія України; за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. Дніпро: Журфонд, 2019. Розділ 4. С. 401-434. https://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1827
4. Поліщук В. В. Туристсько-краєзнавча діяльність дітей в навчальних закладах освіти // Географія. 2017. № 5-6 (321-322). С. 10-14. http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24234/1/Polischuk.pdf
5. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник [Електронний ресурс]. URL: http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1079/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%92.%20%D0%A1.%20%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Сюткін С.І., Корнус А.О., Корнус О.Г., Данильченко О.С. Розвиток подієвого туризму в Сумській області / Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети: Матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Житомир, 26 травня 2017 р.). Житомир: Вид-во Євенок О.О., 2017. С. 129-136.
7. Основи краєзнавства : підруч. для студ. ВНЗ / за заг. ред. О. П. Реєнта . Харків : Вид-во ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 275 с. :
8. Чернов Б.О. Географічне краєзнавство: теоретико-методологічна сутність / Укр. геогр. журн. 2018, 1(101), С. 63-68. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/ugj-2018-1-63-68.pdf

Інформаційні ресурси

1. https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=9330 – дистанційний курс (ДФН) на Moodle СумДПУ.
2. http://scholar.google.com.ua/ – статті, монографії, дисертації і препринти.
3. http://books.google.com.ua/ – сервіс повнотекстового пошуку по книгах.
4. http://osvita.ua/ - освітній портал
5. https://vseosvita.ua/library - бібліотека методичних матеріалів
6. https://cutt.ly/gBonm3t - GoogleMayMaps Методичні рекомендації щодо проведення геологічних екскурсій на території м. Суми та Сумської області.
7. https://tourlib.net/statti_ukr/bila.htm - Методика проведення краєзнавчих досліджень

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. мультимедійний комплекс (ноутбук, проектор);
2. підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури, електронний

каталог бібліотеки Сумського державного педагогічного університету, інституційний репозитарій eSSPUIR;

3. ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці);
4. статті в методичних журналах “Географія і основи економіки в школі”, “Рідна школа”, газета “Краєзнавство. Географія. Туризм”.